

עגלה עגלה – על כוחו של סמלים
הרב מואיז נבון

"[Symbolism] seeks to clothe the Idea in a tangible form ... Accordingly, in this art, scenes from nature, human activities, and all other real world phenomena will not be described for their own sake; here, they are perceptible surfaces created to represent their esoteric affinities with the primordial Ideas." – Jean Moréas, the Symbolist Manifesto

"השירה הסימבוליסטית שואפת לעטוף את הרעיון במעטה של צורה" - ז'אן מוריאס

Richard Dorment, Van Gogh to Kandinsky: Symbolist Landscape in Europe 1880-1910

Ravishing though an Impressionist picture might be, it can only present the viewer with facts, not ideas. Impressionism celebrates the visible world, the here-and-now, the passing moment. Take a view by Monet of a railway bridge over the Seine. You can, if you wish, learn a lot from it about the effects of the railroads and the subsequent industrialisation on the suburbs north of Paris in the 1870s – but nothing at all about less tangible areas of human experience such as love, grief, imagination or forgiveness.

בראשית מה (א) ולא לכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו: (ב) ויתן את קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה: (ג) ויאמר יוסף אל אחיו **אני יוסף העוד אבי חי** ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו: (ד) ויאמר יוסף אל אחיו וישו נא אלי וישו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכתם אתי מצרמה: (ה) ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם: (ו) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר: (ז) **וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה: (ח) ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישמני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים: (ט) מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמד: (י) וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובניך וצאנך ובקרך וכל אשר לך: (יא) וכלפליתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תגרש אתה ובייתך וכל אשר לך: (יב) והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנגמין כי פי המדבר אליכם: (יג) והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את אבי הנה: (יד) ויפל על צוארי בנימו אחיו ויבך ויבנימו בכה על צואריו: (טו) וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו: (טז) והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו: (יז) ויאמר פרעה אל יוסף אמר אל אחיך זאת עשו טענו את בעירכם ולכו באו ארצה כנען: (יח) וקחו את אביכם ואת בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב הארץ: (יט) ואתה צוית את עשוי קחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם ונשא את אביכם ובאתם: (כ) ועיניכם אל תחס על פליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא: (כא) ויעשו כן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה ויתן להם צדה לדך: (כב) לכלם נתן לאיש חלפות שמלת ויבנימו נתן שלש מאות כסף וחמש חלפת שמלת: (כג) ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר אתנת נשאת בר ולחם ומזון לאביו לדך: (כד) וישלח את אחיו וילכו ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך [שיכעוס איש על אחיו בעבור מכירתו - אבן עזרא]: (כה) ויעלו ממצרים ויבאו ארץ כנען אל יעקב אביהם: (כו) ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם: (כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אלהים וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם: (כח) ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות:**

בכור שור (מה: כו) - ויפג לבו: ... לשון הנחה, כלומר: וינח לבו, שלא נתעורר במה שאומרים לו, כי לא האמין להם, אבל משראה העגלות, הבין כי הם אומרים אמת.

העמק דבר מה (כו) - וירא את העגלות – טורח רב כזה אין לחוש לשקר ... ובוזה האמין.

R. Bonchek, "What's Bothering Rashi"

... Jacob didn't believe his sons But once he saw the wagons that Joseph sent "to carry him" to Egypt, he knew it was no lie. Since all he had to do was get in the wagons and go down to Egypt and he would see for himself. So the sons wouldn't have lied in such a way that they could be easily detected. This fits in with p'shat because the very next verse says "And Israel said: It is enough! Joseph my son is yet alive. I will go and see him before I die. And Israel journeyed etc."

רש"י בראשית פרק מה פסוק כז

את כל דברי יוסף - סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שאמר "וירא את העגלות אשר שלח יוסף" ולא אמר "בעגלות אשר שלח פרעה" [כדלהלן (מו: ה)]:

ברכות לא: א

תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה. וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים - אלא מתוך דבר הלכה, שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנוחמים. וכן תנא מרי בר בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא: אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו.

MAN: the nineteenth century Symbolist movement, wherein the idea is conveyed through the use of "fantastic" and "anti-naturalistic exaggeration". For in so doing, we realize that the symbol is but a means and not an end, and thus seek to discover the idea secreted within.

רש"י בראשית לג:כ - ודברי תורה "כפטיש יפוצץ סלע", מתחלקים לכמה טעמים, ואני ליישב פשוטו ושמועו של מקרא באתי :

רש"י בראשית פרק מה פסוק כז - את כל דברי יוסף - ...

~~ עגלה ערופה ~~

דברים כא (א) פי ימצא חלל באדמה אשר קונק אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הכהו: (ב) ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו אל הערים אשר סביבת החלל: (ג) והיה העיר הקרבה אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל: (ד) והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וזרעו שם את העגלה בנחל: (ה) ונגשו הכהנים בני לוי כי הם בחרו קונק אלהיך לשרתו ולברך בשם קונק ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע: (ו) וכל זקני העיר ההוא הקרבים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל: (ז) וענו ואמרו ודינו לא <שפכה> שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו: (ח) כפר לעמך ישראל אשר פדית קונק ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונפשו להם הדם: (ט) ואתה תבער הדם הנקי מקרבך פי תעשה הישר בעיני קונק: ס

סוטה מו:ב

זקני העיר רוחצין ידיהן כו'...; ואמרו "דינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו" - וכי על לבנו עלתה שב"ד שופכין דמים?! אלא, לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוי.

זוהר ויגש ר"י: (עם מתוק מדבש)

בא וראה: יוסף כשנפרד מאביו נשתלח בלא לוי ובלא אכילה והיה מה שהיה [שנתגלגל הדבר שנמכר למצרים] כך שאמר יעקב "טרוף טרוף יוסף" [לפי שחשב שנהרג], אמר "כי ארד אל בני אבל שאולה" [רצונו היה לומר] "לפי שאני גרמתי לו [שנהרג לפי ששלחתי אותו בלא אכילה ובלא לוי], ועוד שהייתי יודע שאחיו שונאים אותו אליהם [ונחשב כאילו אני מסרתני למיתה], ואת זה רמז לו [יוסף בשליחות העגלות הרומזות על ענין עגלה הערופה, שר"ל שהוא היה הגורם למיתתו אם היה נהרג לפי ששלח אותו למקום סכנה].

רש"י בראשית פרשת ויגש פרק מו פסוק ל

אמותה הפעם - פשוטו כתרוממו, ומדרשו סבור הייתי למות שתי מיתות בעולם הזה ובעולם הבא, שנסתלקה שכינה ממני, והייתי אומר שיתבעני הקדוש ברוך הוא מיתתך, עכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת:

פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) בראשית פרק מו סימן כח

בפרק עגלה ערופה היה מתעסק, שהרי עגלה ערופה היתה באה על לא נודע מי הכהו, וכן יוסף לא נודע מי הכהו, וכיון שראה יעקב את העגלות זכר את הפרק, מיד ותחי רוח יעקב אביהם.

תורה תמימה בראשית פרק מה פסוק כז

יש אומרים מהו "ותחי רוח יעקב"? רוח הקודש שנסתלק ממנו שרתה עליו באותה שעה [שם שם]: (יג) עיין בשמונה פרקים להרמב"ם (פי ז') שהסביר ענין הסתלקות הנבואה מיעקב בימי אבלו על יוסף ע"פ מ"ש בשבת ל' ב' אין הנבואה חלה אלא מתוך שמחה, ועתה שבה אליו, ועי"ש עוד.

רמב"ן בראשית פרק מה פסוק כז

(כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף - יראה לי על דרך הפשט שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף, אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים, כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי (להלן מט ג - ז). ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו,

רשב"ם בראשית פרק מה

(כז) את כל דברי יוסף - שאר דברים שדיבר אליהם הכתובים למעלה שבכה על צואריהם והכירו בודאי שהוא אחיהם. וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף על פי פרעה, ותחי רוח יעקב, כי שמר את הדבר שיוסף יוסף להיות מושל [והעגלות הללו] אינן יוצאות ממצרים כי אם על פי מושל, כמו שפירשתי למעלה (יט):

Stéphane Mallarmé (1842–1898)

to name an object is to suppress three quarters of the pleasure of the poem which is meant to be deciphered little by little: suggestion, that is the dream. This is the perfect use of mystery which constitutes the symbol: to evoke an object little by little in order to show a state of the soul or, conversely, to choose an object and glean from it an emotional state by a series of decipherments.